

VIII. Častá témata moderní literatury

A. Vztah člověka a přírody

1. Vztah člověka a přírody v literárním vývoji / 2. Jack London: *Bílý den* / 3. Karel Klostermann: *Ze světa lesních samot* / 4. Ernest Hemingway: *Stařec a moře* / 5. Ota Pavel: povídky / 6. George Orwell: *Farma zvířat* / 7. Richard Bach: *Racek*

Pro moderního člověka 21. století je příroda světem vnějším, ležícím mimo lidská sídliště. Do přírody jezdíme sportovat nebo odpočívat. Příroda svědčí spíše o minulých časech (přírodní památky), které předcházely mohutnému technickému rozvoji lidské společnosti. Příroda je dnes vůči člověku v defenzivě a musíme se o ni starat (mluvíme o ochraně přírody a o národních přírodních rezervacích). Přírodu lze i odborně zkoumat přírodními vědami. Přírodu chápeme především jako skutečnost, která nám slouží; a zdaleka nejde jen o to, že se nám lépe bydlí, jestliže v našem příbytku převládají přírodní barevné odstíny. Lidská společnost využívá veškeré přírodní bohatství, do něhož ještě nedávno zahrnovala jen to, co bylo možné těžit, lovit nebo sklízet. A nejnovějším trendem je udržování životní svěžesti i pracovní výkonnosti prostřednictvím přírodních léčiv, přírodních kosmetiky a přírodních potravních doplňků. Běda však, pokud nám naše plány zkrží povodeň nebo vichřice: pak si vydatně stěžujeme na přírodní katastrofu.

Jestliže se ovšem podíváme na obraz přírody, jak se ve vědomí lidí utvářel v průběhu celých kulturních dějin, zjistíme, že k dnešním běžným názorům můžeme ještě mnoho dodat.

1. Vztah člověka a přírody v literárním vývoji

1-1 Pojem příroda v jazyce a základní rozčlenění tematiky / 1-2 Stručný přehled ztvárnění tématu přírody ve starší literatuře / 1-3 Člověk v souboji i souladu s přírodou očima literatury od sklonku 19. století / 1-4 Vztah k přírodě pohledem moderních literárních směrů i skupin / 1-5 Lidské příběhy na pozadí přírodní scenerie / 1-6 Příroda jako obraz moderní lidské společnosti.

1-1 Pojem příroda v jazyce a základní rozčlenění tematiky

Pojem příroda dnes nejčastěji vymezujeme jako *souhrn všech skutečností na světě, které nevznikly záměrnou lidskou činností*. Často ovšem odhlížíme od faktu, že najít přírodu zcela člověkem nedotčenou je zejména v Evropě již obtížné (zpravidla nám stačí, že v přírodě – od horských lesů až po rybníční břehy – nevnímáme lidské zásahy jako rušivé).

Slovo *příroda* existovalo (s různými hláskovými obměnami) ve slovanské slovní zásobě již odedávna. Jeho kořen *-rod-* je obsažen ve slovese *rodit (se)* ve významu *růst, rozmnožovat se*. Ve významu odborném se slovo *příroda* objevilo v češtině až v době národního obrození (Jungmannův slovník). Staří Řekové označovali *přírodu* jako *fýsis* (φύσις); pojem souvisí se slovesem *fýo = plodím, rostu*. Staří Římané měli pro přírodu výraz *natura*, odvozený od lat. *natus = narozen*.

Z latiny pochází angl. *nature* [neičə], něm. *die Natur* [dý natur], fr. *la nature* [la natür], špan. *la naturaleza* atd.; z řeckého základu vznikly pojmy *fyzilogický* (přirozený), *fyzioognomie* (výraz obličej) a samozřejmě *fyzika* (věda o obecných zákonitostech pohybu hmoty).

Úvahy o přírodě tematizují vztah mezi **světem přírodním a lidským**, rozpor mezi **přirozeností a záměrností**, souvislost mezi **vývojem, růstem a zánikem**, otázku **mezi lidského poznání** aj.

1-2 Stručný přehled ztvárnění tématu přírody ve starší literatuře

Beletristické zpracování vztahu člověka a přírody může mít v zásadě 4 podoby:

1. **Souboj** člověka s přírodou;
2. **Soulad** člověka a přírody;
3. Příroda jako **rámec** lidského příběhu;
4. Příroda jako **obraz** lidské společnosti.

